

POST-KEYNEZYEN İKTİSATTA AÇIK SİSTEM ONTOLOJİSİ: SHEILA C. DOW'UN "BABYLONIAN DÜŞÜNCE YAKLAŞIMI" ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mehmet Fatih CİN*

ÖZET

Bilim felsefesinde "bilimsel gerçekçilik" olarak adlandırılan yaklaşım iktisatta "eleştirel gerçekçilik" olarak geliştirilmiş ve anaakım iktisadın eleştirisi ve alternatif bir iktisat anlayışının yönteminin oluşturulmasında kullanılmaya başlanmıştır. Heterodoks bir iktisat okulu olarak Post-Keynezyen İktisat yaklaşımı, anaakım iktisadın yöntem yaklaşımına karşı çıkma konusunda birleşmektedirler. Eleştirel gerçekçilik Post-Keynezyen iktisatta özellikle Tony Lawson, Sheila C. Dow, Philip Arestis ve Roy J. Rotheim gibi yazarlar tarafından benimsenmiş ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar içinde özellikle Dow'un geliştirdiği "Babylonian Düşünme Biçimi" Post-Keynezyenleri diğer okullardan ayıran bir düşünce biçimi olmuştur. Bu düşünme biçimi kapalı bir sistemden ziyade açık bir sistemin varlığını gerektirmektedir. Babylonian yaklaşımına göre aksiyomlardan teoremlere tek bir mantıksal zincir yoktur. Bu yaklaşım bizi açık sistem yaklaşımına götürmektedir. Bu çerçevede iktisatta açık sistem ontolojisini gerektiren Babylonian Düşünme Biçiminin Post-Keynezyen iktisattaki yeri ve önemi eleştirel gerçekçilik bağlamında değerlendirilecektir.

JEL Kodları: B41, B59

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Gerçekçilik, Babylonian Düşünce Biçimi, Post-Keynezyen İktisat, Açık Sistem Ontolojisi

OPEN-SYSTEMS ONTOLOGY IN POST-KEYNESIAN ECONOMICS: AN INVESTIGATION ON SHEILA C. DOW'S "BABYLONIAN MODE OF THOUGHT" APPROACH

ABSTRACT

"Scientific realism" approach of philosopher of science, adopted in the science of economics as "critical realism" offers both a methodological critique of mainstream economics and a methodological foundation for alternative perspectives. Post-Keynesian economics is a heterodox school of thought that has been defined as its opposition to the methodological approach of mainstream economics. Critical realism has been adopted and applied by leading Post-Keynesian Economists, including Tony Lawson, Sheila C. Dow, Philip Arestis, Roy J. Rotheim. Post-Keynesianism as being one of the branches of thought, the idea of Babylonian Mode of Thought that was developed by Sheila C. Dow has formed the meaning in which Post-Keynesianism has become identified. On the other hand, a Babylonian system of thought is a form of open system of thought, rather than the a closed system. According to Babylonian Approach, there exist no logical line

* Prof.Dr., Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.F, İktisat Bölümü, mfatih@cu.edu.tr

of chain streams from axiom to theorem. Under this context, the babylonian thought system that calls for the requirement of open system ontology; and its relevance attached to the Post-Keynesian Economics will be assessed in relation with the concept of critical realism.

JEL Codes: B41, B59

Keywords: Critical realism, Babylonian Mode of Thought, Post-Keynesian Economics, Open-System Ontology

1. Giriş

Roy Bhaskar kitabının amacını, bilime sistematik, gerçekçi bir ölçüt geliştirmek olarak açıklamaktadır.¹ Böyle bir ölçüt David Hume'dan bu yana zihinlerimize yerleşen *pozitivist* bilim algısına bir alternatif oluşturmayı sağlamalıdır. Pozitivist bilim anlayışının merkezinde ise Hume tarafından ileri sürülen nedensellik teorisi yer almaktadır. Bhaskar'a göre; olaylar arasında sabit bir bağlantı olduğunu kabul etmek ne yeterli nede gerekli bir koşuldur. Tersine bu sabit bağlantılar yetersizdir. Deneysel faaliyet içerisinde bulunanlar ile bu deneysel faaliyetlerden elde edilen sonuçların anlaşılabilmesi birbirinden bağımsız olarak sürdürülemez. Elde edilen sonuç araştırıcıya bağımlıdır. Bu bağımlılık, bilimsel yasalar ile olayların gelişim çizgisi hakkında *ontolojik* bir ayırım yapmayı gerektirmektedir. İlk bakışta bu ayırım bilim teorisi açısından açık bir sorun yaratır. Hume ise yasayı kapalı bir sistemde tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle olayların meydana gelişinin sabit bağlantıları (nedenleri) vardır (Bhaskar, 2008:1). Bhaskar'ın Hume'a ait bu kavramsallaştırma yaklaşımına karşı açık bir tavır aldığı görülmektedir.

Bhaskar'ın bu tavrı bizi Kant tipi *transcendental* süreci ele alan ve bilimsel realizmin bir türü olan, bilim felsefesindeki *transcendental realizm* kavramına götürür. Bu tartışmalar kuşkusuz ontoloji ile ilgili tartışmaları da içermektedir. Ontoloji ile ilgili tartışmalar ise bilgi edinme süreci ve bilginin karakteriyle ilgilidir. Bu çerçevede bilgi, özne ile nesne arasındaki bağıdır.² Bilgi, özne ve nesne ilişkisinden ortaya çıkmasına rağmen, varlıkları bu ilişkiye bağlı değildir. Diğer bir söyleyişle; özne de nesne de kendi başına varolan şeylerdir. Bu varoluş Kant'ın *kendi başına varolan şey* (Ding an sich) deyiminden farklıdır. Bu deyim Kant'ta bilginin sınırını gösteren, varlık-dünyasının bilinmeyen alanını ifade etmektedir. Burada kullanılan kendi başına var olan deyim ise, nesnenin özne tarafından bilinip bilinmemesinden bağımsız olan bir varlık alanını ifade etmektedir. Bu ilişki birbirinden bağımsızdır. Var olmaları birbirinden bağımsızdır.

Nesneyi öznenin bağımsız olarak görmeyen, nesneyi öznenin duyuşal-düşünsel imgeleminden oluşan bilinç içeriğinden bağımsız olarak görmeyen yaklaşım bizi *idealizme* götürür. İdealizmin çeşitleri olmakla birlikte Kant'ın *transcendental idealizmi*'nde nesne tek başına bir öznenin ürünü değildir. Tersine, özne ve nesne birlikte olan bir varlık olarak, ortak bir özne oluştururlar. Bu artık hepimizin ortak

¹ Roy Bhaskar "A Realist Theory of Science" with a new Introduction, Routledge New York, 2008

² Aşağıdaki bu açıklamaları yeni ontolojinin kurucusu Nicolai Hartmann'ın Berlin Üniversitesinden doktora öğrencisi olan ve ülkemizde önde gelen felsefecilerden Takiyettin Mengüşoğlu'nun *Felsefeye Giriş*, 12. Basım, Remzi Kitabevi-2010 eserinden alıntılar yapılmıştır.

öznesidir. İdealizmin bu biçimine *transendental idealizm* adı verilir. *Realizmde* ise nesne; bağımsız, kendi başına varolan bir şeydir. Nesne alanı, özne alanını da içine alır, özneye nesneden kalkılarak varılır. Bu yaklaşımın daha ileri bir aşaması ise bizi *materyalizme* götürür.

Ontoloji ise gerek felsefi gerekse bilimsel bilginin varolana ait olması nedeniyle ortaya çıkan özel bir bilgidir. Hartmann'a göre ontoloji temel bilimdir ve var olanı bir bütün olarak ele alır (Mengüşoğlu, 2010:112). Yinede felsefi soruyla bilimsel soru farklıdır. Bilim, nesnesini inceler ve elde ettiği bilgi saf (naiv) bir bilgidir. Bu bilginin niteliği ve değişmeyen özelliklerinin ne olduğuyla ilgili soru ise felsefi bir sorudur. Ontoloji, varolanı ya da varlığı *son bir şey* olarak tanımlanamaz ilan ederken, *varolan* ile *görünüşi* birlik olarak görmektedir. Varolanın görünüşünün arkasında görünmeyen, yani metafizik bir temel yoktur. Varolan veya varlık kendisini açığa çıkmış, kapalı kalmamış şeylerde yani *fenomenlerde* gösterir. Ancak çalışmamız açısından da önemli olan sorun şudur: bu fenomenlerin halis fenomenler olup olmaması sorunudur. Halis fenomenlerin sahte (pseudo) fenomenlerden ayırmak esas sorunu oluşturmaktadır. Örneğin sağlıklı görünen bir insanın yüzündeki kırmızılık fenomeni halis bir fenomende olabilir, sahte bir fenomende. Bu bir sağlık işaretiyse *halis fenomen*, ateşli bir hastalığın işaretiyse *sahte bir fenomen* olmaktadır. Fenomenlere yapılan bu vurgu, örtülü kalan, açıklanamayan bir şeyin olmadığı anlamına gelmez. Varolan, bilinenin sınırlarını aşar. Varolanda kendisini göstermeyen olabilir. Varolanı araştırırken eldeki *araçlar* ve kullanılan *yöntem* görünene yeni görüntüler ekleyebilir.

Ontolojide, kendi başına varolan varlık öznenen bağımsız olarak varolsa da, ilişkilerinden soyutlanmış ya da kopmuş olarak değerlendirilmez. *Varolan* ile *bütün şeyler* arasında içten bir ilişki, bir bağlılık vardır. *Her şey her şeye bağlıdır*. İdealizmde ise öznenen başka kendi başına varolan bir şey yoktur. Varolan da öznenin kendi yeteneklerinin bir ürünüdür. Böyle bir yorumlama ancak Hume'a ait pozitivizmde karşılık bulmuş, *pozitivizm, idealizmin değişik bir şekli olarak karşımıza çıkmıştır*. Öz olarak ve yoğun bir felsefi tartışmaya girmeden, *eleştirel gerçekçiliğin* (critical realism) karşı çıktığı yaklaşımın pozitivizmin bilime ve bilgi edinmeye yönelik bu yaklaşımı olduğu söylenebilir.

1970'li yıllarda Roy Bhaskar tarafından ortaya atılan bilimsel gerçekçilikle ilgili tartışmalar (scientific realism), doğa bilimlerinde öncelikli olarak bir tartışma yaratmışken (critical naturalism), sonraları Andrew Sayer ve Margaret Archer gibi yazarların katkılarıyla ortaya atılan eleştirel gerçekçiliğin (critical realism) sosyal bilimlerde üzerinde de etkileri ve sonuçları söz konusu olmuştur. İktisat disiplini içerisinde bu tartışmalardan en çok etkilenen ve hatta bilimsel yöntem olarak eleştirel gerçekçiliği benimseyen Post-Keynezyen İktisat olmuştur. 1980'lerin sonlarından itibaren, Tony Lawson ve onu takip eden, Cambridge Üniversitesinden bir grup iktisatçı, iktisadi konularda eleştirel gerçekçilik kavramına yer vermeye başladılar. Bu konudaki en kapsamlı katkı Lawson'a aittir. Lawson, eleştirel gerçekçilik kavramına önemli ilaveler yapmıştır (Brown, 2003: 83). Özellikle yöntemsel çerçevede tümdengelim-tümevarım gibi geleneksel yöntem seçimlerinden, açık-kapalı sistem tartışmalarına kadar geniş bir yelpazede tartışma devam etmektedir. Post-Keynezyen İktisat içerisinde eleştirel gerçekçiliğin özel bir kullanımı ise Babylonian Düşünme Biçimi adı altında Sheile C. Dow'a aittir. Dolayısıyla bu çalışma eleştirel gerçekçilik üzerine yapılan tartışmalar ile bu yaklaşımın Post-Keynezyen İktisattaki uzantısı olan

Babylonian Düşünce Biçimi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çalışmamızda öncelikli olarak 2. Bölümde eleştirel gerçekçiliğin Post-Keynezyen İktisat içerisinde ele alınış biçimi değerlendirilecek ve sonra 3. Bölümde özel olarak Dow'un Babylonian Düşünme Yaklaşımı incelenecektir.

2. Eleştirel Gerçekçilik ve Post-Keynezyen Yaklaşım

Eleştirel gerçekçilik tek bir disiplin ve yazar tarafından açıklanamayacak kadar uzun ve karmaşık bir geçmişe sahiptir. Kurucusu Roy Bhaskar, eleştirel gerçekçiliği kesin bir biçimde tanımlamış ve bugüne kadar bu tanımlamaların dışında çok fazla bir gelişme olmamıştır. Bu yaklaşımın iktisat üzerine etkisi özellikle Post-Keynezyenler kanalıyla gerçekleşmektedir (Brown, 2003).

Bhaskar, bilim felsefesinde üç gelenekten söz etmektedir (Bhaskar, 2008: 14-20). Bunlar sırasıyla;

- i. *Klasik ampirisizm* (classical empiricism),
- ii. *Transcendental idealizm* (transcendental idealism) ve
- iii. *Transcendental realizm*'dir (transcendental realism).

Klasik ampirisizm, Hume tarafından temsil edilmektedir. Burada bilginin son nesnesi atomistik olaylardır. Bu olaylar veri gerçek ve (bu gerçeğin) bağlantılarından oluşur. Bilim verili olan gerçeğin ve bu gerçeğin bağlantılarının uyarılmasıyla ortaya çıkan davranışsal veya otomatik bir tepki olarak anlaşılmalıdır. Aşağıda Şekil 1, Hume tipi bir nedensellik yaklaşımını özetlemektedir. Herhangi bir *x tipi etkinin y tipi sonucu* düzenli bir şekilde gözlemlenmektedir.

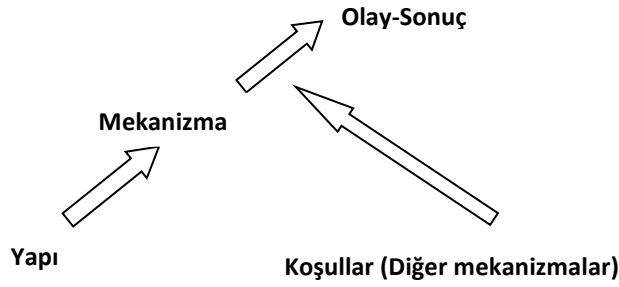

Şekil 1 : Pozitivist Nedensellik (Sayer, 2000:14)

İkinci gelenek kolayca güncellenebilecek ve dinamik bir forma sokulabilecek olan Kant'ın *transcendental idealizmidir*. Buna göre bilimsel bilginin nesnesi, modeller ve doğal düzenin idealleridir. Bu nesnelere yapay yapılardır ve özel bir şahıstan (öznen) bağımsızken, bu şahısların tamamından ya da insan davranışlarından bağımsız değildir. Olaylardaki sabit bağlantılar yetersizdir ancak hala gereklidir. Bilgi yüzeye değil, yapıya aittir. Fakat doğal dünya insan aklında veya bu yaklaşımın modern versiyonu olarak bilimsel toplumda inşa edilir.

Üçüncü gelenek Bhaskar'ın geliştirdiği *transcendental realizmdir*. Bu yaklaşım bilginin nesnesine, fenomenleri ortaya çıkaran mekanizmalar ve yapılar bakımından bakar ve bilgi, bilimin toplumsal faaliyetleri sonucu üretilir. Bu nesnelere ne fenomenlerin kendisidir (ampirisizm) nede bu fenomenler, insan tarafından üzerine zorla yüklenen bir yapıya sahiptir (idealizm). Gerçekte bu yapılar bizim bilimizden bağımsızdır. Ampirisizmden farklı olarak, bilginin nesnesi yapılara aittir, olaylara değil. Yine idealizmden farklı olarak bilgi, nesnesiz veya geçişsizdir. Bu kavram olaylar

arasında sabit bağlantılar kurmayı gereksiz hale getirmektedir. Bilgi ve gerçek dünyanın yapıları hem farklıdır hem de değişmektedir. Sonrakinin varlığı öncekinden bağımsızdır. Bu yaklaşımda bilim ne doğal fenomenlerin dışındadır nede insanın ürettiği bir şeydir. Bhaskara'a göre transendental realism, ampirik realizmden farklı ve onun zıttı'dır. Sadece transendental realizm kişilerden bağımsız ve yasalarla yönetilen bir dünya fikrini sürdürebilir. Bilimi anlamak için bu gereklidir. Aşağıda Şekil 2, olaylar arasında sabit ilişkiler öngörmeyen ve diğer mekanizmalardan etkilenen sonuçları göstermektedir. Bilimsel bir yasa için klasik ampirisizm, sabit bir bağlantı kurmayı gerekli ve yeterli sayarken, transendental idealizm gerekli ancak yeterli görmemekte, transendental realizm ise ne gerekli nede yeterli görmektedir.

Şekil 2 : Eleştirel Gerçekçilikte Nedensellik İlişkisi (Sayer, 2000:15)

Hem Kant'ın transendental idealizmi ve hem de Bhaskar'ın transendental realizmi klasik ampirisizme karşıdır. Klasik ampirisizmde, atomistik gerçekler ve bu atomistik gerçeklerin bağlantılarını esas alan yaklaşım, bilginin, bilimin sosyal faaliyetleri sonucu elde edilebileceğini dikkate almaz. Yinede Kant'ın yaklaşımıyla Bhaskar'ın yaklaşımı arasında önemli bir fark bulunmaktadır: Transendental realizm insandan veya insan faaliyetlerinden bağımsız ve keşfedilmeyi bekleyen bir doğal düzenin varlığı fikrini benimserken, transendental idealizm, bu düzenin insanın bilişsel faaliyetleri sonucu şekilleneceğini benimser. Ne klasik ampirisizm ne de transendental idealizm, bilim tarafından incelenmeyi ve keşfedilmeyi bekleyen şeylerin altında yatan nedensel eylemlerin bağımsız bir şekilde var olduğunu kabul etmez. Sonuçta varlığa ait farklı bir kavramsallaştırmayla karşı karşıya bulunmaktayız. Aşağıda 1 numaralı tablo bilimsel bir yasa için olaylar arasında sabit bağlantı fikrine Bhaskar'ın sınıflandırdığı bu üç geleneksel yaklaşımın tavrını göstermektedir.

Tablo 1: Olaylar Arasında Sabit Bağlantı Durumu

	Gerekli	Yeterli	Bilimsel Yasa İçin
<i>Klasik Ampirisizm</i>	X	X	
<i>Transendental İdealizm</i>	X		
<i>Transendental Realizm</i>			

Kaynak: Bhaskar, 2008: 155

Bhaskar, bilimsel yasaların, olayların düzenliliğini açıklamaya çalışıyor olmasını eleştirirken, bu düzenliliklerin bizim önceden kurduğumuz mekanizmalar ve deneysel koşulların bir gereği olarak üretildiğine işaret etmektedir. Oysa deneysel koşulların dışında mekanizmalar süreklilik arz eden bir *eğilim* gösterecek şekilde hareket edecek ve diğer eğilimlerle bir ilişki içerisinde olan olaylar sürekli bir devinim içerisinde olacaktır. Bhaskar'ın bu görüşü bizi gerçeğin *açık sistem* (open system) içerisinde aranmasına işaret etmektedir. Kontrollü deneysel bir çevre kapalı bir sistem (closed system) yaratır. Eğer olaylar arasında sabit bağlantılara işaret eden bir yasa söz konusuysa bu deneysel koşullardan bağımsız, her yerde ve her zaman geçerli olan dışsal bir durumun varlığına işaret etmekte ve bu durum kapalı bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Öyleyse gerçeklik için deneysel koşullar gerekliliğini yitirmektedir. Oysa Bhaskar'a göre gerçek tabakalıdır. Daha yüksek tabaka daha küçük tabakaya bir nedensellik bağıyla indirgenemez (azaltılamaz). Toplumsal yapılar, bu toplumsal yapıları oluşturan parçalardan (agent) ve bu parçaların isteğinden bağımsız olarak yeniden türetilir veya dönüştürülür. Bhaskar bu yaklaşıma örnek olarak iki kişinin evlenmesini gösterir. Bu evlenme iki kişinin niyetinden bağımsız olarak evlik kurumunu oluşturur. Çalışmak isteyen bir kişi kendi isteğinin dışında toplumsal olarak ücret/sermaye ilişkisinin ortaya çıkmasına neden olur. Ekonomi içerisinde faaliyet göstermek isteyen bir kişinin "para" ve "sermaye" gibi kavramlar hakkında bir ön algısı vardır. Sosyal bilimlerde bu kavramlarla ilgili ön kavramlaştırmalardan derin yapılar doğru bir açıklamanın geliştirilmesi gerekir (retroduction) (Brown, 2003: 83).³ Lawson (1999), varlığın içerdiği yapılar ve mekanizmaların, olaylar ve bu olaylar hakkındaki deneyimlerimiz kadar önemli olduğunu ifade etmektedir. Toplumsal olarak bu yapıların altında yatan bilgiyi elde etmek için nasıl bir yöntem izlemeliyiz. Bu soruya Lawson tarafından tümevarım ve tümdengelim yöntemlerinin yerine *retroduction* olarak adlandırdığı bir yaklaşımla yanıt verilmektedir. Tümevarım özelden genele ulaşmayı hedeflerken, tümdengelim genelden özele ulaşmayı hedeflemektedir. Oysa *retroduction* bu iki yaklaşımdan da farklı olarak, tanımlanmış fenomenlerin en derindeki farklı düzeyleri ve düzeyler arasındaki nedensel mekanizmaları açıklamaya çalışmak şeklinde

³ Olsen, sosyal araştırmalarda dört usulama modelinin kullanıldığını belirtmektedir. Bunlar: tümevarım (induction), tümdengelim (deduction), abduction ve *retroduction*. Kısaca bu muhakeme şekillerini açıklarsak: tümevarım veriden yola çıkan bir genelleştirme, tümdengelim hipotez testleri yoluyla genelden veriye ulaşma, abduction görünenin derin yönünü sözsöz açıklamak, *retroduction* ise (eleştirel gerçekçilerin kullandığı usulama biçimi), olan biten şeylerde görünen verilerin ve bu verilerin olan bitende etkileri konusunda muhakeme yürütülmesini ifade etmektedir (Olsen, 2007).

tanımlanmaktadır. Bunun için mantıksal olarak bir benzeşim ve metaforik bir algılamının muhakeme edilmesi gerekir.

1980’li yıllardan günümüze Bhaskar’ın görüşleri güncelliğini korumaktadır. Çok sayıda sosyolog, radikal felsefeci ve sosyal bilimci transendental realizm ve eleştirel doğacılık yaklaşımlarını birleştirerek, eleştirel gerçekçilik adıyla bilinen bir yaklaşımı geliştirmeyi ve tartışmayı sürdürmektedir. 1980’li yıllardan sonra Tony Lawson ve Cambridge Üniversitesinden bir grup iktisatçı iktisat alanında eleştirel gerçekçiliği dillendirmeye başladılar. Bhaskar sosyal bilimlerde ön kavramlaştırma yaklaşımını kullanırken, Lawson sosyal dünyanın kısmi (partial) veya sürekli olmayan-düzenli olaylara (demi-event regularities) sebebiyet verdiği ileri sürmektedir.⁴ Lawson’un ileri sürdüğü bu yaklaşım pozitivistlik olduğu gibi atomistik gerçeklik yaklaşımını benimsememektedir. Lawson, pozitivist yaklaşımın atomistik gerçeklik yaklaşımı yerine sosyal bilimcilerin dikkatini doğrudan sosyal yapılara ve bu yapılarda yer alan mekanizmalara çevirmesi gerektiğini belirtmektedir.

Lawson, Post-Keynezyen İktisadın ortak bir zemine oturması yönünde ciddi katkılar yapmıştır. Ekonominin diğer konularında olmasa da Post-Keynezyenlerin yöntem konusunda ortak bir noktada buluştukları söylenebilir. Bu ortak noktalar; *nonergodik bir dünya, açık sistem ve geleceğin belirsizliği* üzerine yoğunlaşmaktadır. Lawson, Post-Keynezyen İktisadın ortak noktalarının çeşitli yazarlar tarafından tanımlanmış biçimlerini şu şekilde özetlemektedir (Lawson, 1994):

- i. Çeşitli teorik açıları olan Ortodoks iktisadın reddedilmesi
- ii. Gerçek dünyanın açık sistem çerçevesinde anlaşılması
- iii. Post Keynezyenlerin *a posteriori* olarak kabul edilmiş altı gündemi bulunmaktadır:
 1. Ekonomi tarihsel bir süreçte ele alınmalıdır
 2. Dünya belirsizliklerle doludur, beklentiler çıktıyı etkiler
 3. Ekonomik olaylarda, ekonomik-politik kurumlar önemli bir rol oynar
 4. Reel sermaye mali sermayeden farklıdır ve sermaye işgücü ile tam olarak ikame edilemez
 5. Ekonomik ilişkilerde güç ve bölüşüm ilişkileri önemlidir
 6. İktisadi sorunların çözümünde gelir etkisi ikame etkisinden daha önemlidir
- iv. Ortodoks iktisada bir alternatif oluşturma
- v. Post-Keynezyen İktisadın geleneksel olarak Keynes, Kalecki gibi isimlerle bazı Klasik iktisatçılarla bağlantı içerisinde olması

⁴ Demi-event regularities veya demi-regs kavramı Tony Lawson’un kullandığı bir kavramdır. Bu kavramın Türkçe karşılığını bulamadığımız için Lawson’un açıklamalarına dayanarak “sürekli olmayan düzenli olaylar” şeklinde bir karşılık kullandık. Lawson’un kendisi de bu kavramın yorumcular tarafından yanlış anlaşıldığından şikâyet etmektedir. Lawson’a göre bu kavram; sistem kavramı içerisinde değerlendirilmeli ve bir sistem içinde *bağımsız* olanı belirlemenin ancak kapalı sisteme özgü olabileceğini belirtmektedir. İngiltere örneği üzerinden giderek son 20 yılda gelire bağlı bir tüketim harcamasını ekonometrik olarak tanımlayabilirsiniz. Ancak bu sonraki 10 yıl için anlamlı olmayabilir. Çünkü sınırlandırılmış bir açıklama gücüne sahiptir ve sınırlıdır. Açık sistemde 20 yıl içinde bulunan düzenlilikler sonraki 10 yılda değişebilir demektir (Lawson, 2003:105- 106).

Post-Keynezyenlerin anaakım iktisada karşı çıkışları özellikle *rasyonellik* ve *denge* konusunda yoğunlaşmaktadır. Bu iktisat anlayışı örtük (implicit), tümdengelimci (deductivist) ve kapalı-sistem (closed-system) yöntemini benimsemektedir. Aranılan veya ulaşılmak istenilen sonuçlar evrensel düzenlilikler içermelidir. X tipi bir olayın (nedenin) olduğu her yerde Y tipi bir sonuç beklenir. Eleştirel gerçekçilik bu tip bir yaklaşıma karşı çıkmaktadır. Bu tip bir genelleştirme ancak kontrol edilen deneysel koşullar altında gerçekleşir. Oysa sosyal dünyanın fenomenleri iktisadi birimlerin yaratıcı kapasitesinin ve temel tercihlerinin bir sonucu olarak şekillenir. Sosyal dünyanın gerçekliği kısmi ve çok yönlüdür (multifaced). Dolayısıyla ne önceden öngörülebilir ne de evrenseldir. Anaakım iktisadi açık sisteme kapalı sistem ontolojisi ile yaklaşmaktadır. Sonuçta nesnel gerçeklik açıktır, yapısaldır ve nedensel mekanizmalarla yönetilir (Dunn, 2004).

Anaakım iktisadının kapalı-sistem modellemesi, ekonometriyi gerekli görürken bir ön kabul olarak risk ve belirsizliği, ölçülebilir stokastik bir hata terimiyle ifade etmekte ve bu iktisadın dünyasında, ölçülebilirlik, sayılabilirlik, karşılıklı olarak sınıflandırılabilirlik ve manipüle edilebilirlik yer almaktadır. Açık-sistem yaklaşımında ise olayların altında bir düzenlilik varsa bile bu düzenlilikler çok sayıda kısmi düzenlilikler içermekte ve ekonometrinin sınırlayıcı dünyasıyla uyumluluk göstermemektedir.⁵

2.1. Post-Keynezyen İktisatta Açık-Kapalı Sistem Tartışmaları

Chick ve Dow, ekonomiyi bir sistem olarak düşünmenin uzun bir geçmişe sahip olduğunu belirtmektedirler. Çalışmalarında *açıklık* (openness) ve *kapalılık* (closure) terminolojisinin, anaakım iktisatla, bu akımın dışında kalan iktisat arasında farklı kullanımının söz konusu olmasının yanı sıra, anaakım iktisat dışındaki iktisadın kendi içinde de farklı kullanımının söz konusu olduğunu ifade etmektedirler. Bu iki terim arasındaki farklılığın gerçeklik (reality) ve teori (theory) düzeyinde olduğunu ve birbirlerini içerdiklerini ileri sürmektedirler. Dolayısıyla yönetsel tartışmalarda açıklık veya kapalılıktan ne anlaşıldığının özel bir önemi söz konusu olmaktadır. Sistem tartışmaları da bu çerçevede ele alınabilir. Nitekim Jespersen'de de Chick ve Dow'da da tartışmaya *sistem* kavramıyla başlandığını görüyoruz. Jespergen (2009) sistem kavramını *Longman Ansiklopedisine* bakarak, “belli bir amaç için bir bütün içerisinde yer alan birbiriyle ilişkili parçaların birlikte çalışması” olarak tanımlamaktadır. Chick ve Dow ise; *Oxford English Dictionary*'den aktararak “sistem” kavramını iktisatçıların kullandıkları farklı ama birbirine yakın anlamlarına bakarak açıklamaktadırlar (Chick ve Dow, 2005:364):

- i. Nesnelere birbiriyle organize veya bağlantılı olması
- ii. Belli bir bilgiye, inancıya ait, şema, yöntem gibi birbiriyle bağlantılı ilkeler bütünü

⁵ Paul Downward gibi bazı Post-Keynezyen iktisatçılar ise, iktisadi birimlerin davranışlarında bir düzenliliğe yol açacak istikrarlı koşulların varolabileceğine işaret ederek yarı-kapalılık (quasiclosure) yaklaşımını benimsemiş gözükmektedir (Laramie vd., 2007).

Örneğin *Genel Denge Teorik Sistemi* derken kullanılan “genel” ifadesi, sistemdeki tüm elemanların birbirleriyle bağlantılı olduklarına işaret etmektedir. Sistemde bu bağlantılar genellikle tamamlanmamıştır. Bir sistemde bağlantılar setinin olması veya olmaması, bir sistem ile diğer sistem arasındaki farklılığı ve sistemin karakterini ifade eder. Chick (2004)’e göre; sistem bir şebeke (network) olarak, sistemi yeniden üreten ve güçlendiren ve bazı durumlarda da sistemi bir evrime tabi kılan, aktörler (agent) arasındaki bağlantılardan kurulu bir yapıdır. *Sistemler hem teoride hem de gerçek dünyada bulunurlar*. Gerçek dünya sistemine ait teoriler, aktörler ve bu aktörlerin hareketleri ile bu hareketlere yol açan kanalları sistemin diğer parçalarına göre tanımlarlar. “Kapitalist üretim sistemi” veya “piyasa sistemi” yukarıdaki tanımlamaya uygun gerçek dünyaya ait sistemlerdir. Örneğin Kapitalist üretim sisteminde üreticiler (firmalar) ve bunların kiraladıkları emek gücü gibi aktörler vardır. Bu aktörlerin karşılıklı davranışları sistem içinde belirlenir. Bir taraftan üreticiler kiraladıkları emek gücüne düşük ücret vermek isterken, emek gücü daha yüksek ücret geliri elde etmek ister. Fakat sistem bir bütün olarak üreticilerin ürettikleri ürünleri satabilmesi için daha yüksek ücret ödemesini gerekli kılar. Sistemler diğer sistemlerden yalıtılmış olabileceği gibi diğer sistemlerle bağlantılı da olabilir. Yalıtılmış olması *kapalı sistem* karakteri gösterir. *Açık sistemde* sistemin ayırıcı özellikleri sürerken diğer sistemlerle karşılıklı bağlantıları söz konusudur. Gerçek dünyada tam yalıtılmış bir sistem bulmak zordur (Chick, 2004:5).

Aşağıda Tablo 2 ve Tablo 3 sırasıyla açık ve kapalı sistemin koşullarını ifade etmektedir. Sistem kavramının hem gerçek dünyada hem de teorik çerçevede kullanımından dolayı açık sistem koşulları bu çerçevede ele alınmıştır. Tablo 2’de yer alan 1-4 koşulları gerçeklik algısının karakteristiğine uygulanan koşulları ve 5-8 koşulları teorinin gerçeklik üzerine uygulanmasına işaret etmektedir. 1-4 koşullarından herhangi biri gerçeğin açıklığı için *yeterlidir*. 5-8 koşullarından herhangi biri ise teorik sistemin açıklığı için *yeterlidir*. Açıklık için bu koşullardan birinin yeterli olmasına rağmen, kapalı sistem için Tablo 2’deki tüm koşullar *gereklidir* ve hep birlikte *yeterlilik* sağlarlar. Sonuçta açık sistem için Tablo 2’deki 1-4 koşullarından biri yeterli olurken, kapalı sistem için Tablo 3’deki koşulların tamamının sağlanmış olması gerekir. Bir sistem kapalı değilse bundan dolayı açıktır ve fakat bu açıklık tam değildir. Dolayısıyla açıklığın dereceleri vardır. Tam açıklık bir sistemin sistem olarak varlığını sürdürmesiyle uyumlu değildir.

Tablo 2: Açık Sistemin Koşulları

<i>Gerçek Dünya Sistemleri</i>	
1.	Sistem atomistik değildir. Bundan dolayı aşağıdakilerden en az bir koşulun gerçekleşmesi söz konusudur
1a.	Eylemlerin sonucu bireysel hareketlerin müdahalesinden bağımsız değildir (bireyler etkileşim içindedir)
1b.	Aktörler ve bu aktörlerin birbirleriyle ilişkileri değişebilir (aktörler öğrenme süreci yaşarlar)
2.	Yapılar ve kurumlar karşılıklı olarak bağımlıdırlar
3.	Sosyal ve ekonomik sistemi çevreleyen sınırlar aşağıdaki nedenlerin en az birisi tarafından değişebilir
3a.	Sosyal yapılar evrilebilir
3b.	Yapılar arasındaki bağlantılar değişebilir
3c.	Yapı-aktör ilişkisi değişebilir
4.	Tanımlanabilir sosyal bir yapı daha geniş bir yapıya içkindir. Bu yapılar karşılıklı olarak ilişkilidir.
<i>Teorik Sistemlerin Özellikleri</i>	
5.	İhmal edilmiş değişkenlerin sistem üzerindeki etkilerinin ne olduğu belirsizdir.
6.	Dışsal ve içsel değişken sınıflandırması sabit veya kapsamlı olmayabilir.
7.	Yapılar arasındaki bağlantılar ve sınırlar tam olarak bilinemeyebilir veya değişebilir
8.	Değişkenler arasındaki ilişkiye ait bilgi tam değildir. İlişkiler sabit olmayabilir.

Kaynak: Chick ve Dow, 2005:366

Tablo 3: Kapalı Teorik Sistemin Koşulları

1.	İlgili tüm değişkenler tanımlanabilir
2.	Sistemin sınırları sabit ve belirlidir. Dışsal ve içsel değişkenler açık bir şekilde belirlidir ve bu belirlilik değişmez.
3.	Belirlenmiş dışsal değişkenler sistemi bilinen bir yolla etkilerler
4.	İlgili değişkenler arasındaki ilişkiler ya bilinebilir veya tesadüfidir
5.	İktisadi aktörler (bireysel/toplamsal) atomistik davranış gösterir
6.	İktisadi aktörlerin doğası değişmez
7.	Aktörler-alt sistemler ve değişkenler arasındaki ilişkilerin yapısı bilinebilir veya tesadüfidir
8.	Aktör davranışlarının yapısal çerçevesi veri olarak alınmıştır.

Kaynak: Chick ve Dow, 2005:367

Kapalı-sistem modellemesinde, kapalılık için iki koşul öne çıkmaktadır (Laramie, vd., 2007): bu koşullardan ilki, çalışma konusunun sabit ve değişmeden kaldığını (intrinsic condition, IC) ve böylece tek olasılıklı bir sonuç elde edilebileceğini ve ikinci koşul olarak, dışsal koşulların (extrinsic conditions, EC) çalışılan alanla ilgili potansiyel etkilerinin izole edilmesidir. Mearman (2006) çalışmasında IC'yi incelenen nesnenin sabit ya da değişiminin sabit olması şeklinde tanımlamakta, EC'yi ise incelenen nesneye dışsal bir etkinin olmadığı veya bu etkinin sabit olduğu şeklinde tanımlamaktadır. (Mearman, 2006: 48):⁶.

3. Sheila C.Dow'un "Babylonian Düşünce Yaklaşımı" ve Post-Keynezyen İktisat

Eleştirel Gerçekçilik yaklaşımının Post-Keynezyen iktisattaki özel bir kullanım şekli Sheila Dow tarafından kullanılan *Babylonian Düşünme Biçimi* (Babylonian Mode of Thought, bundan sonra BMT) adıyla ifade edilmektedir ve 1980'li yılların ortalarından başlayarak günümüze uzanan bir tartışma alanının açılmasına yol açmıştır. BMT, Tek bir aksiyomlar setinden tümdengelimci bir yaklaşımla evrensel sonuçlara ulaşmak şeklinde tanımlanabilecek bir yöntem, bilgiye çok sayıda ve kısmi muhakeme süreçleriyle ulaşılabileceğini ileri süren bir yöntem yaklaşımı ile karşı çıkışı tanımlamaktadır. BMT, bir sistem bütün olarak nasıl çalışır sorusuna bütüncül bir yanıt aramakta ve eleştirel gerçekçilikle uyumlu bulunmaktadır. Ancak bu uyumluluk tüm önerilerinin aynı olmasını gerektirmez (Dow, 1999: 21-23).

Felsefi anlamda "gerçekçi" ifadesi farklı anlamlarda kullanılabilir. Fakat Post-Keynezyen iktisatçılar için bu bir sorun oluşturmamaktadır.⁷ Post-Keynezyenler "gerçek" politik sorunlara yoğunlaşmışlar ve anaakım iktisadın soyutlayıcı (abstraction) varsayımlar yapmak yerine kurgusal (fiction) varsayımlar yapmalarını eleştirmişlerdir. Arestis (1992) ve Lavoie (1992) gibi Post-Keynezyen iktisatçılar "eleştirel gerçekçilik" ifadesi yerine, "gerçekçilik" ifadesini kullanmayı tercih etmektedirler. Fakat yöntemsel açıklamalarının içeriğinde ve gönderme yaptıkları Lawson'da eleştirel gerçekçiliği açık bir şekilde kullanma eğilimi vardır. Chick (1995) ve Harcourt (1999) ise eleştirel gerçekçilik terminolojisini kullanmaktan kaçınmaktadır. Bu nedenle eleştirel gerçekçilik açık bir ifade olmaktan daha çok örtük bir ifade halini almaktadır.

Lawson'a göre eleştirel gerçekçi yaklaşımı benimseyenler, gerçekçiliğin geleneksel anlamını da benimsemelidirler. Eleştirel gerçekçiler nesnenin gerçekliğinden yola çıkarlar. Nesnenin gerçekliği ilgi alanımızın epistemolojiden ontolojiye kaymasına neden olur ve bu gerçekliği tanımlama açık sistem yaklaşımı içinde de karışık bir durum

⁶ Bu tartışmalarla ilgili kapsamlı bir açıklama Mearman'ın ilgili makalesinin konusunu oluşturmaktadır. Daha açıklayıcı bilgiler bu çalışmadan elde edilebilir. Ayrıca Mearman, açık sistem tanımlamasını bu tanımlamada bazı eksiklikler olması nedeniyle eleştirmektedir. Açık sisteme yönelik eleştiriler üç noktada yoğunlaşmaktadır.

i. Olayların düzeyleriyle ilgili tanımlamalar "sistem" kavramının henüz tam olarak gelişmemişliğini yansıtmaktadır.

ii. Negatif tanımlamaya vurgu yapmaktadır.

iii. Tanımlamalarda kutuplaşma eğilimi ortaya çıkmaktadır

⁷ Paul Davidson'un iki etkili çalışmasında (Money and the Real World ve International Money and Real World) bu terim yer almaktadır.

ortaya çıkarır. Gerçeğin verili açık doğası, bizim kapasitemizin bu gerçeği tam olarak bilmesini engeller. Açık sistem ontolojisinde farklı anlama büyüklükleri devam etmektedir. Bu yüzden heterodoks iktisat okulları arasında gerçeğin görüntüsüne bakarak (vision of reality) farklı anlamalar olabilmektedir. Nitekim açık sistemde Neo-Avusturya okulunda gerçeğin doğası bireyler üzerinde durmayı gerektirirken, Marksist okulda sınıflar üzerinde durmayı gerektirir (Dow, 1999).

“Babylonian” ifadesini ilk defa Keynes, Isaac Newton biyografisinde bir rasyonalist olan Newton’ın geleneksel anlamda anlaşılmasına meydan okurken kullanılmıştır. Aklımızın gözlenebilene takılı kaldığı ve 10.000 yıl öncesinden, Babil ve Sümerlerden gelen büyümlü entelektüel bir kalıttır. Keynes bir taraftan bilim tarihinde Newton’ın doğal bir fenomeni deneye dayalı olarak bilen muhakemesine ve diğer taraftan bir gerçekten akılcı bir ispat çıkarmasına karşı çıkmıştır. Babylonian ifadesi daha sonra modern iktisatta yanlış bir şekilde kullanılmış ve Keynes’in belirsizlik konusundaki düşüncelerine bağlanmıştır. Bu yanlış kullanım Öklid/Kartezyen düşüncesinin sosyal bilimlerde yan yana kullanılmasından kaynaklanmıştır. Babylonian yaklaşımına göre “aksiyomlardan teoremlere tek bir mantıksal zincir yoktur. Tersine çok sayıda birbirine paralel, karşılıklı olarak birbirini kuvvetlendirici bir zincirler seti vardır ve böyle bir aksiyomun tek bir mantıksal temeli bulunmamaktadır (Dow, 2003).

Feynman (1965), Babylonian matematiği tek bir aksiyomlar setine bağlanmayan bir muhakeme zinciri olarak ele aldı ve elimizdeki sorunların pratik çözümüne odaklandı. Bu bilgiye yönelik gerçekçi bir yaklaşımı temsil etmektedir. Tek bir aksiyom seti gerçeğin bir kısmını açıklarken, diğer değişkenler dışsal olarak değerlendirilmekte ve bu dışsal değişken diğer zincirler setinde ise içsel değişken olarak ele alınmaktadır. Tek muhakeme düzlemi istatistiksel bir analize dayanırken, diğeri tarihsel bir araştırmaya dayanabilir. Öklid matematiği tek bir aksiyom seti kullanarak kapalı bir mantıksal sistem oluşturur. Pratik bir sorunun soyutlanması ile genel evrensel bir sonuca ulaşılarak soyutlamacı bir bilgi alanına ulaşılır. Böylece mantıksal sistem gerçeğin seçilmesinden ziyade içsel kurallar tarafından yönetilir. Böyle bir muhakeme sistemi Kartezyen-Öklidci şeklinde adlandırılır. Açık bir sistemde tüm ilgili değişkenlerin ne olduğu ve aralarındaki ilişkiler bilinmez ve değişkenlerin anlamı ve aralarındaki ilişkiler değişim özelliği gösterir. Oysa kapalı bir sistemde tüm değişkenler ön sınıflandırmayla içsel veya dışsal olarak kategorize edilebilir. Bilinemeyen şey tesadüfi (random) olarak varsayılır. Kapalı bir sistemde de bir model açık veya kapalı olabilir. Dışsal değişkenler hakkındaki bilgi sistemi kapalı hale getirir. Kapalılık koşulları Kartezyen/Öklid düşüncesinde *düalizm* ve *atomizm* ile karakterize edilir. Bu düalizmin getirdiği noktada değişkenler, içsel veya dışsaldır, değerler kesin bir şekilde bilinir, ya da hiç bilinmez, ilişkiler nedensel veya tesadüfidir, iktisadi birimler rasyonel veya irrasyoneldir. Atomizm ise birbirinden bağımsız küçük parçalardan oluşan bir bütünün teorik yapısını ifade eder (Dow, 2003).

BMT ne *düalistik* ne de *atomistik* bir yaklaşımı benimser. Sosyal yaşamın değişen çevresi ikili bir yapıya olanak tanımayan bir şekilde kategorize edilir. Kategorizenin belirsizliği kurumların değişimine ve bu değişime uyum sağlamayı açıklamak için yararlıdır. Toplum-birey birbirinden bağımsız olarak değişmez. Bu organik bir bakış açısını gerektirir. Post-Keynezyenlerin felsefi kuruluşunda yer alması da iktisada realist/eleştirel realist bakmayı benimserler. Babil düşüncesi iktisattaki üretim ve değişim süreçlerini, sınıfları veya rasyonel bireyleri anlamak için realist ontoloji

formundan farklılaşmayı önerir. Babil düşüncesi çoğulcu bir muhakemeyi gerektirir. Bu hem yöntemin çoğulculuğu hem de çoğulculuğun yöntemi ile gerçekleştirilir. Gerçek dünya organik olarak anlaşıldığında evrensel yasalarla yönetilemez. Babil düşüncesi mantık zincirinde farklı yöntemleri destekler. Kartezyen-Öklid düşüncesi verili aksiyomdan kesin bir sonucun elde edilmesini öneren kapalı bir sistemdir. Babil düşüncesinde yöntemsel olarak bir tercihler zinciri bulunmaktadır. Sadece PKİ farklı bir ontoloji, farklı bir metodoloji ve diğer düşünce okullarının açık sistem anlayışından bir farklılığı benimser (Dow, 2003; Dow, 1999).

4. Sonuç

Eleştirel Gerçekçilik yaklaşımı Roy Bhaskar'ın transendental realizm yaklaşımının sosyal bilimlerdeki ve özellikle Post-Keynezyen iktisattaki uzantısı şeklinde görülebilir. Hume tarafından ortaya atılan bir nedensellik yaklaşımının, pozitivist bir anlayışla her zaman ve her yerde geçerli olabilecek yasalar ortaya çıkardığını ileri sürmek kabul edilemez. Hume'da nesne özneye bağlıdır. Özne nesneyi keşfetmediği sürece nesnenin varlığı ileri sürülemez. Bu durum deneysel koşullara bağlı bir bilginin ortaya çıkmasına yol açar ve dışsal koşullar ya yoktur, ya da değişmeden sabit bir şekilde bulunmaktadır. Oysa araştırma nesnesi araştırmacıdan bağımsız olarak vardır. Bu nesne sadece gözlem sonucunda elde edilebilecek bir gerçekliğe sahip değildir. Çünkü bu nesne tabakalıdır ve tabakalar arasında geçişlilik söz konusudur. Bhaskar'ın transendental realist yaklaşımının Post-Keynezyenlerdeki yansıması Tony Lawson'un eleştirel gerçekçilikle ilgili çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır.

Tony Lawson eleştirel gerçekçilik çerçevesinde Post-Keynezyen iktisadi bir yöntem birliğine ulaştırma çabaları sonucunda ergodik olmayan, tarihsel süreci dikkate alan, geleceğin belirsizliğine vurgu yapan ve sonuçta bir açık-sistem ontolojisine varılan bir yöntem yaklaşımı benimsemiş gözükmektedir. Lawson ve Cambridge Üniversitesinden bir grup iktisatçının çabaları sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Sosyal dünyadaki gerçeklik kısmi veya sürekli olmayan-düzenlilikler gösteren bir gerçekliği temsil eder. Pozitivistlerde yer alan atomistik bir gerçeklik yerine doğrudan sosyal yapıların bütününe dikkate almalı ve bu yapıların birbirini etkileyen nedensel mekanizmalara sahip olduğu bilinmelidir. Bu nedenle tümevarım veya tümdengelim yöntemleri yerine *retroduction* denilen bir yöntem benimsenmelidir. Bu yöntem sosyal yapıların hem içsel hem de dışsal etkenlere bağlı olarak sürekli bir şekilde dönüştüğünü ve bu dönüşümün bir muhakeme sonucunda anlaşılabilirliğini ileri sürmektedir. Bu anlaşılma süreci açık-sistem ontolojisini gerektirmektedir. Açık sistem ontolojisi olaylar arasında sabit bağlantılar kurmayı gerektiren tümdengelimci bir yöntemin reddi anlamına gelmektedir.

Eleştirel Gerçekçiliğin Post-Keynezyen iktisattaki özel bir kullanımı ise Sheila C. Dow tarafından geliştirilen "Babylonion Mode of Thought" yaklaşımıdır. Dow Oklid/Kartezyen yaklaşımına karşı çıkarken, Öklid matematiğinin tek bir aksiyom seti kullanarak kapalı bir mantıksal sistem oluşturduğunu belirtmektedir. Açık bir sistemde tüm ilgili değişkenlerin ne olduğu ve aralarındaki ilişkiler bilinmez ve değişkenlerin anlamı ve aralarındaki ilişkiler değişim özelliği gösterir. Kapalı bir sistemde tüm değişkenler ön sınıflandırmayla içsel veya dışsal olarak kategorize edilebilir. Bilinemeyen şey tesadüfi (random) olarak varsayılır. Kapalı bir sistemde de bir model

açık veya kapalı olabilir. Dışsal değişkenler hakkındaki bilgi sistemi kapalı hale getirir. Kapalılık koşulları Kartezyen/Öklid düşüncesinde *düalizm* ve *atomizm* ile karakterize edilir. Bu düalizmin getirdiği noktada değişkenler, içsel veya dışsaldır, değerler kesin bir şekilde bilinir, ya da hiç bilinmez, ilişkiler nedensel veya tesadüfidir, iktisadi birimler rasyonel veya irrasyoneldir. Atomizm ise birbirinden bağımsız küçük parçalardan oluşan bir bütünün teorik yapısını ifade eder

“Babylonion Mode of Thought” yaklaşımı ne *düalistik* ne de *atomistik* bir yaklaşımı benimser. Sosyal yaşamın değişen çevresi düalist yapıya olanak tanımayan bir şekilde kategorize edilir. Kategorizenin belirsizliği kurumların değişimini ve bu değişime uyum sağlamayı açıklamak için yararlıdır. Toplum-birey birbirinden bağımsız olarak değişmez. Toplum ve bireyin birlikte değişimi organik bir bakış açısını gerektirir. Post-Keynezyenlerin felsefi kuruluşunda yer almasa da iktisada realist/eleştirel realist bakmayı benimserler. Babil düşüncesi iktisattaki üretim ve değişim süreçlerini, sınıfları veya rasyonel bireyleri anlamak için realist ontoloji formundan farklılaşmayı önerir. Babil düşüncesi çoğulcu bir muhakemeyi gerektirir. Bu hem yöntemin çoğulculuğu hem de çoğulculuğun yöntemi ile gerçekleştirilir. Gerçek dünya organik olarak anlaşıldığında evrensel yasalarla yönetilemez. Babil düşüncesi mantık zincirinde farklı yöntemleri destekler. Kartezyen-Öklid düşüncesi verili aksiyomdan kesin bir sonucun elde edilmesini öneren kapalı bir sistemdir.

Kaynakça

- Arestis, P. **The Post-Keynesian Approach to Economics**, Edward Elgar, 1992
- Bhaskar, R. **A Realist Theory of Science with a new Introduction**, Routledge New York, 2008
- Brown, A. **Post Keynesian Economics** içinde, *critical realism*, edit.J.E. King, Edward Elgar, 2003
- Chick, V. (1995), “is there a case for Post Keynesian economics” *Scottish Journal of Political Economy*, 42, 1, pp.2,-36
- Chick, V. (2004), “On Open Systems” *Brazilian Journal of Political Economy*, vol.24, no:1 (93), January-March, 3-16
- Chick, V. ve Dow, S. (2005), “The meaning of open systems” *Journal of Economic Methodology* 12:3, 363-381, September
- Dow, S.C.,(1999) “Post Keynesianism and Critical Realism: What is the Connection” *Journal of Post-Keynesian Economics*, Fall, Vol.22, No.1
- Dow, S.C.,**Post Keynesian Economics**,içinde, “*Babylonian Mode of Thought*” edited by J.E.King, içinde Edwar Elgar, 2003
- Dunn, S.P., **Transforming Economics, Perspectives on the Critical Realist Project** içinde, Edited by Paul Lewis, “*Transforming Post Keynesian Economics*, Rotledge, First Published, 2004
- Feynman, R.P. **The Character of Physical Law**, Cambridge, MA: MIT Press, 1965
- Harcourt, G.C. (1999), “Nearly Fifty Years a Keynesian” İktisadi Düşünceler Tarihi Konferansında sunulan bildiri, Glasgow Caledonian University, September
- Jespersen, J., **Macroeconomic Methodology: A Post-Keynesian Perspective**, Edward Elgar, 2009
- Laramie, A.J, Mair, D.,ve Miller, G. A. **Empirical Post Keynesian Economics Looking at the Real World** içinde, *Kalecki's Investment Theory: A Critical Realist Approach*, edited by Richard P. Hold ve Steven Pressman, M.E. Sharpe, 2007

- Lavoie, M. **Foundation of Post-Keynesian Economic Analysis**, Edward Elgar, 1992
- Lawson, T. **Critical realism in Economics** içinde “*Developments in Economics as Realist Social Theory*”, Edit. Steve Fleetwood, First Published by Routledge, London, 1999
- Lawson, T., (1994), “The nature of Post Keynesianism and its links to other traditions: a realist perspective”, *Journal of Post Keynesian Economics*, Summer, Vol.16, No.4
- Lawson, T. ,**reorienting economics**, Routledge Taylor and Francis Group, 1. Baskı, 2003
- Mearman, A.(2006), “Critical Realism in Economics and Open-Systems Ontology: A Critique”, *Review of Social Economy*, Vol. LXIV, No.1, March
- Mengüşoğlu, T. **Felsefeye Giriş**, 12. Basım, Remzi Kitabevi-2010
- Olsen, W. (2007), “Critical Realist Exploration in Methodology”, *Methodological Innovation Online*, 2(2), 1-5
- Sayer, A. **Realism and Social Science**, SAGE Publication Ltd, First Published, 2000